

رواداری اجتماعی و تبیین جامعه‌شناختی آن؛ مورد مطالعه: قومیت‌های شهرستان کازرون

mohamadbavan@yahoo.com
majidrezakarimi@gmail.com
alirezakhoddamy@yahoo.com

محمد امیری / دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی سیاسی دانشگاه آزاد اسلامی جهرم، جهرم، ایران
مجیدرضا کریمی / استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی جهرم، جهرم، ایران
علیرضا خدای / استادیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی جهرم، جهرم، ایران
دریافت: ۱۴۰۰/۰۲/۱۲ - پذیرش: ۱۴۰۰/۰۶/۲۹

چکیده

این تحقیق، حاضر به تبیین جامعه‌شناختی رواداری اجتماعی بین قومیت‌های ساکن در شهرستان کازرون پرداخته است. روش تحقیق از نوع پیمایشی، حجم نمونه ۳۸۹ نفر و نمونه‌گیری براساس روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای بوده و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسش‌نامه محقق‌ساخته و ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها نرم‌افزارهای spss و ایموس ۲۲ بوده است. براساس یافته‌ها، میزان رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها یکسان است. همچنین میزان رواداری اجتماعی در بین افراد قومیت‌ها، با توجه به سطح درآمد، وضعیت شغلی و تأهل تفاوت معناداری ندارد، اما با توجه به سطوح سنی و سطح تحصیلات آزمودنی‌ها، با یکدیگر متفاوت است. با توجه به نتایج، رابطه سه متغیر دین‌داری، اعتماد اجتماعی و جامعه‌پذیری قومی، با رواداری اجتماعی در سطح ۰/۰۰۱ معنادار است. بدین ترتیب، با افزایش یک واحد انحراف معیار دین‌داری به میزان ۰/۴۲۲ رواداری اجتماعی افزایش می‌یابد. همچنین این میزان برای اعتماد اجتماعی ۰/۳۷۹ و جامعه‌پذیری قومی برابر با ۰/۳۲۲ می‌باشد و رواداری رفتاری، هویتی، عقیدتی و سیاسی به ترتیب، ۳۳/۴ درصد، ۱۴/۳ درصد، ۴۵/۹ درصد و ۵۲/۲ درصد واریانس رواداری اجتماعی را تبیین می‌کند.

کلیدواژه‌ها: رواداری اجتماعی، قومیت، جامعه‌پذیری قومی، هوش فرهنگی، کازرون.

«رواداری»، معادل واژهٔ تلورانس (Tolerance) در زبان انگلیسی می‌باشد و به‌معنای «تاب آوردن، صبر کردن، قدرت پذیرش مشکلات و ناراحتی‌ها، توانایی تحمل رنج و سختی، مقاومت در برابر دشواری، با نرمی و مهربانی رفتار کردن، لطف و مهربانی کردن» است (مشیری، ۱۳۷۱، ص ۲۳۳). این واژه، اولین بار در قالب تساهل در قرن شانزدهم در پیوند با شکاف فرقه‌های مذهبی شکل گرفت، اما در سال ۱۸۵۹، مفهومی مدرن از رواداری شکل می‌گیرد و آن را به «اختلافات مذهبی» محدود نمی‌کند. رواداری در آغاز دههٔ نود، مورد توجه خاص سازمان ملل متحد قرار می‌گیرد و اعلامیه اصول مدارا (رواداری) در بیست و هشتمین نشست کنفرانس عمومی سازمان یونسکو، که از ۲۵ اکتبر تا ۱۶ نوامبر ۱۹۹۵ در پاریس برگزار شد، توسط کشورهای عضو یونسکو اعلام و تصویب شد.

از دیدگاه جامعه‌شناختی رواداری، پذیرش و کنار آمدن با افراد و گروه‌هایی که از نظر نظام ارزشی و عقیدتی با ما متفاوت هستند تعریف شده است (کوبایاشی، ۲۰۱۰، ص ۳۲۱). در جای دیگر، دنیس تیس معتقد است: رواداری آزاد گذاشتن دیگران برای داشتن ویژگی‌های شخصی، یا نگهداری عقاید و اعمالی است که دیگران آن را به‌عنوان عملی اشتباه یا تنفرانگیز قلمداد می‌کنند (دنیس، ۲۰۰۷، ص ۳).

شرایط اجتماعی و تنوع قومی در کشورهای جهان سوم، موجب شد تا جامعه‌شناسان سیاسی در نظریات خود، بیشتر بر اقوام تأکید کنند؛ زیرا در این قبیل کشورها، اقوام منشأ تحولات سیاسی و اجتماعی بوده‌اند. ایران از دیرباز محل سکونت اقوام متعددی بوده، به‌طوری‌که از نظر تنوع قومی، رتبهٔ ۴۷ و از نظر تنوع زبانی، رتبهٔ ۲۹ جهان را داراست. این امر نشان از ناهمگونی زیاد کشور است (اکبری، ۱۳۹۶). همین تنوع، تحرکات قومی را از اهمیت خاصی برخوردار ساخته است، به‌طوری‌که بخشی از سیاست‌های ملی و بین‌المللی ایران در قرن بیستم، متأثر از مسئلهٔ قومیت‌ها بوده و این مسئله جزء یکی از مهم‌ترین مسائل فرهنگی، اجتماعی و سیاسی معاصر به‌شمار می‌آید (فکوهی، ۱۳۸۵). بنا به نظر برخی از اندیشمندان، حدود پنجاه درصد از شهروندان ایرانی، از اقوام غیرفارس هستند (مقصودی، ۱۳۸۰). براین اساس، یکی از پایدارترین مسائل اجتماعی ایران در دوران معاصر، چگونگی همزیستی و همگرایی این اقوام بوده است. با تشکیل دولت مدرن (پهلوی)، از قدرت و نفوذ سیاسی قبایل، خوانین و تشکیلات قومی کاسته شد؛ برنامه‌های اعمال‌شده از سوی دولت، در جهت یکسان‌سازی فرهنگی، اسکان عشایر، متحدالشکل کردن لباس‌ها و... منجر به انحلال جامعه سنتی و محلی و تقویت تشکیلات بروکراتیک شد (بشیری، ۱۳۷۵، ص ۲۸۶). استان فارس، از جمله مناطقی بود که از سوی دولت رضاشاه سیاست اسکان با شدت تمام اعمال شد. یکی از کانون‌های بسیار مهم این استان، که اعمال سیاست اسکان در آن صورت گرفت، شهرستان کازرون بود. این منطقه از دیرباز، محل سکونت اقوام متعددی (ترک، لر، فارس و خرده اقوام دیگر) با تفاوت‌های فرهنگی، زبانی یا گویشی بوده است که طی قرن‌ها در کنار یکدیگر زندگی می‌کردند؛ اما این همزیستی، همواره مسالمت‌آمیز نبوده است. برخورداری از تنوع گوناگونی قومی،

معیشتی و فرهنگی موجب به وجود آمدن شکاف‌ها و اختلافات متعددی در زمینه‌های اجتماعی، فرهنگی و گاه تضاد و ستیز شده است. در نتیجه، خواسته یا ناخواسته موجبات بروز مسائلی در سطح خرد جامعه شده است. بروز تعارضاتی در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و روی دادن رگه‌هایی از خشونت‌های سیاسی و اجتماعی، که در سال ۱۳۹۷ در کازرون رخ داد، نشان می‌دهد که مسئله رواداری اجتماعی و سیاسی برای دولت، به مسئله‌ای مهم و چالش‌برانگیزی تبدیل شده است. با وجود این، شواهد تاریخی گویای نیاز مبرم و ذاتی انسان به زندگی جمعی بوده و همزیستی انسان‌ها در کنار هم، مسئله‌ای است که همواره در طول تاریخ وجود داشته و انسان‌ها در پی آن بوده‌اند که راه‌ها و شیوه‌های زندگی، مسالمت‌آمیز را در کنار هم بیابند (بهشتی و رستگار، ۱۳۹۲). ویلیامز معتقد است: اگر گروه‌های مختلف، عقاید متفاوت داشته باشند و جایگزینی برای زندگی در کنار هم نداشته باشند، تساهل امری ضروری خواهد بود (ژاندرن، ۱۳۷۸، ص ۱۴). در چنین شرایطی، آنچه موجب همبستگی اجتماعی اقوام خواهد شد، گسترش فرهنگ رواداری است. پس رواداری یک امر ضروری برای کنش ارتباطی و مفاهمه‌ای (هابرماس، ۱۳۷۹) و جوهرهٔ دموکراسی است (بشریه، ۱۳۷۵، ص ۶۱).

مسئلهٔ «رواداری اجتماعی» موضوع جدیدی نیست، ولی با توجه به اهمیت روزافزون آن در فرایند همبستگی و همگرایی و انسجام اجتماعی، در شرایط امروزی نمود بیشتری دارد. آنچه رواداری اجتماعی را با اهمیت ساخته، پیامدهایی است که وجود آن برای جامعه به بار می‌آورد. رواداری، بهترین راه برای زندگی در حقیقت و برای حقیقت است (جهانبگلو، ۱۳۸۴، ص ۳۶۶) و وظیفه‌ای اخلاقی برای همه آدمیان می‌باشد. با توجه به مسائل گذشته و موجود، گذار از یک حالت کشمکش و تعارض، به حالت تعادل و همزیستی متقابل تنها با ترسیم، تبیین و مطالعه علمی و همه‌جانبه این مسئله میسر خواهد شد.

هدف کلی در این پژوهش عبارت است از: شناسایی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها و ارائه راه‌کارهایی در جهت کاهش منازعات و درگیری‌های احتمالی قومی، به‌عنوان یک مسئله اجتماعی و ایجاد روابط مطلوب و مسالمت‌آمیز، همبستگی، همگرایی، مشارکت اجتماعی و در نهایت، تسهیل رواداری اجتماعی می‌باشد.

پیشینه پژوهش

«رواداری» در غرب تا پس از انقلاب فرانسه، فقط به مخاطبان دیندار مربوط می‌شد. جان لاک، اولین کسی بود که در این زمینه کتابی نوشت و رواداری را در ساحت دین، برای ایجاد همزیستی و زندگی مسالمت‌آمیز بین پروتستان‌ها و کاتولیک‌ها به کار برد. پس از انقلاب فرانسه، تسامح خود را به‌منزله همتای برادری، برای کنترل خشونت‌های قومی و فرقه‌ای و سیاسی مطرح کرد. همچنین مطالعاتی در زمینهٔ رواداری سیاسی در غرب صورت گرفت و در سال‌های بعد، رواداری در زمینه‌ها و ابعاد مختلف بررسی شد. در ادامه، مشخصات برخی مطالعات پیشین در جدول زیر آمده است:

جدول (۱)

موضوع پژوهش	مستله پژوهش	پژوهشگران	سال پژوهش	نتایج پژوهش
بررسی رابطه میزان دین‌داری و انواع آن با مدارای اجتماعی	مدارای اجتماعی	صابر و همکاران	۱۳۸۴	دین و دین‌داری بیشترین تأثیر را بر مدارا جو بودن افراد دارد، اما هرچه افراد دین‌دارتر، باشند مدارای آنان نسبت به موضوعاتی مثل مسائل جنسی، جرم و ارتباط با غیرمسلمانان کمتر است
گونه‌شناسی مدارا و سنجش آن بر مبنای تقسیم‌بندی وگت	مدارا	عسکری و شارع‌پور	۱۳۸۸	مدارای سیاسی در میان ابعاد مدارا از میزان بالاتری برخوردار است. همچنین چهار متغیر اعتماد نهادی، سن، شبکه‌های غیررسمی و سرمایه اجتماعی انحصاری و ارتباطی، مهم‌ترین تبیین‌کننده‌های مدارا می‌باشند.
سنجش میزان مدارای اجتماعی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن	مدارای اجتماعی	مقتدایی	۱۳۸۹	آنومی و جرم‌اندیشی رابطه معکوس و معناداری با مدارای اجتماعی دارد. همچنین ارزش‌های ابراز وجود، اعتماد اجتماعی، احساس امنیت، فردگرایی و تحصیلات رابطه مثبت و معناداری با مدارای اجتماعی دارد.
مدارای اجتماعی و ابعاد آن	مدارای اجتماعی	ادیبی‌سده و همکاران	۱۳۹۱	رابطه معنادار بین متغیرهای مستقلی همچون سن، وضعیت تاهل، درآمد، جامعه‌پذیری قومی، قوم‌مداری و مدارای اجتماعی است؛ هرچه فرد قوم‌گراتر باشد، رواداری او در زمینه‌های مختلف کمتر است.
تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی	پهشتی و رستگار	۱۳۹۲	نسبت میان قوم‌مداری و جامعه‌پذیری با مدارای اجتماعی بیانگر رابطه منفی بین این دو متغیر با مدارای اجتماعی می‌باشد.	
تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتماد اجتماعی و مدارای اجتماعی بر مبنای نظریه ساختارپندی گیدنز	قاسمی و همکاران	۱۳۹۷	متغیر اعتماد اجتماعی در حد بالایی، توان تبیین واریانس متغیر مدارای اجتماعی را دارد؛ افزایش اعتماد اجتماعی در حد بالایی، می‌تواند به افزایش مدارای اجتماعی و کاهش اعتماد اجتماعی منجر به کاهش مدارای اجتماعی گردد.	
دین‌داری و مدارا در ایالات متحده و لهستان	دین‌داری و مدارا	کاریف	۲۰۰۲	دین‌داری با ویژگی‌های عمومی آن، تأثیر منفی بسیار اندکی بر مدارا دارد. همچنین دین‌داری تیوکراتیک رابطه دین‌داری با عدم مدارا را تشدید می‌کند. به این ترتیب دین‌دارانی که معتقدند کلیسا باید در قدرت سیاسی دخالت کند، کمتر اهل مدارا هستند.
ریشه‌های مدارا	مدارا	کوته و اریکسون	۲۰۰۹	افراد دارای تحصیلات بالاتر، دارای شبکه اجتماعی وسیع، متنوع و فعال‌تر در انجمن‌های ارادی، از مدارای بالاتری برخوردارند.
ماهیت مدارا و شرایط اجتماعی بروز آن	ون دورن	۲۰۱۴	اعتماد اجتماعی به عنوان یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، موجب فراهم آمدن تجارب مثبت نسبت به تفاوت‌ها می‌شود و مدارا را بهبود می‌بخشد.	

اندیشمندان متعددی از دیدگاه‌ها و زوایای مختلف، به پدیده «رواداری» و مفاهیم مرتبط با آن نگریده و به تبیین آن پرداخته‌اند. هریک از این اندیشمندان، به نوبه خود، سعی کرده‌اند تا به گونه‌ای عوامل مؤثر بر رواداری اجتماعی را مورد بحث قرار دهند. بی‌تردید نظریات هیچ‌یک از اندیشمندان، نمی‌تواند به طور کامل تبیین‌کننده رواداری اجتماعی باشد.

وگت (Vogt)، رواداری را ابزاری برای جامعه‌امروزی می‌داند و آن را به سه دسته تقسیم می‌کند: ۱. رواداری سیاسی؛ یعنی رواداری نسبت به اعمال افراد در فضای عمومی، با احترام به آزادی‌های مدنی؛ ۲. رواداری اخلاقی؛ یعنی رواداری نسبت به اعمال دیگران در فضای خصوصی؛ ۳. رواداری اجتماعی؛ رواداری نسبت به ویژگی‌های مختلف انسانی، که از تولد همراه او هستند (عسکری و دیگران، ۱۳۸۸). وی، همچنین رواداری را خویش‌تنداری در برابر چیزی که دوست نداریم. یا چیزی که نسبت به آن احساس تهدید می‌کنیم، می‌داند. وگت معتقد است: ما معمولاً برای حفظ یک گروه اجتماعی یا سیاسی و ترویج هماهنگی در گروه، این راه را انتخاب می‌کنیم (فیلیس، ۲۰۰۴، ص ۲۴).

پیتربکینگ، رواداری را به چهار دسته تقسیم می‌کند: ۱. عقیدتی: رواداری در مقابل عقاید دیگر (باور به دگراندیشی، نسبی‌گرایی فرهنگی، عدم تعصب، باور به آزادی عقیده دیگران)؛ ۲. سیاسی: قبول حق برای گروه‌های دیگر و به‌کارگیری اصول دموکراسی؛ ۳. هویتی: رواداری نسبت به هویت‌های دیگر (ملیت، جنس، نژاد، طایفه، زبان، دین و...); ۴. رفتاری: رواداری در روابط اجتماعی، رواداری نسبت به رفتارهای مختلف دیگران (قانونی - غیرقانونی)، مانند روابط جنسی، رفتار با مجرمان و عدم سخت‌گیری نسبت به بعضی از جرم‌ها در جامعه (کینگ، ۱۹۷۶، ص ۴۰).

چیکرینگ و ریسر (Chickering & Reiss)، در بررسی رواداری بر دیدگاه وگت تکیه کرده‌اند. طبق نظر آنها، افراد روادار، دارای توانایی هستند که به آنها این اجازه را می‌دهد که علاوه بر پذیرش و احترام نسبت به تفاوت‌ها، به تحقیق بیشتری دربارهٔ این تفاوت‌ها علاقه نشان دهند و وجود آنها را نیز بپذیرند. طبق این نظریات، افراد با تمایل روادارانه، علاوه بر تحمل ناملایمت‌ها، به افراد متفاوت از خود با آغوش باز خوش‌آمد می‌گویند و به دنبال صمیمیت اجتماعی با آنها هستند (عسکری و شارع‌پور، ۱۳۸۸).

رابرت پانتام معتقد است: تجربه‌ای که فرد از طریق روابط گسترده با دیگران به‌دست می‌آورد، در گسترش جهت‌گیری‌های روادارانه نقش اساسی دارد. در حقیقت، افزایش رواداری به حضور شهروندان در انجمن‌ها و گروه‌های داوطلبانه و به‌طور کلی، داشتن شبکهٔ روابط اجتماعی گسترده وابسته است؛ زیرا داشتن شبکهٔ روابط اجتماعی وسیع و متنوع موجب وجود روابط چهره به چهره و افزایش اعتماد و روابط متقابل خواهد شد. براین‌اساس، مردم از طریق برقراری ارتباط با گروه‌های مختلف و داشتن شبکه‌های اجتماعی وسیع و گستردهٔ اجتماعی، تجربه‌های بسیار مثبتی را به دست می‌آورند. آنها با داشتن شبکهٔ روابط اجتماعی متنوع، با علایق و منافع گروه بیرون از خود و شیوه‌های مختلف زندگی گروه‌ها آشنا می‌شوند و از این طریق آنها، بیشتر کنش‌های مداراجویانه از خود بروز می‌دهند (کوته و اریکسون، ۲۰۰۹، ص ۵۲).

فرضیه تماس: براساس این فرضیه، رواداری با تماس‌های گستردهٔ افراد با دوستان و آشنایان شکل می‌گیرد. براساس فرضیهٔ تماس، رواداری بیشتر در میان مردمی است که با شبکه‌های اجتماعی متنوع سروکار دارند و در موقعیت اجتماعی مختلف، حضوری فعال دارند. بنابراین، تماس با دیگران زمانی به رواداری منجر می‌شود که تماس با سایر گروه‌ها، مبتنی بر رابطه‌ای برابر، غیررقابتی، داوطلبانه و شامل اهداف مشترک باشد (کوته و اندرسن، ۲۰۱۵، ص ۹۱).

در این پژوهش، سعی بر آن است تا ترکیبی از نظریات را به‌عنوان مبنای پژوهش مورد استفاده قرار دهد. با توجه به شرایط اجتماعی، منطقه مورد مطالعه متغیرهای قوم‌مداری، هوش فرهنگی، جامعه‌پذیری قومی، مصرف رسانه‌ای، اعتماد اجتماعی و دین‌داری را که هریک از مفاهیم عمده جامعه‌شناسی می‌باشند، مدنظر قرار داده‌ایم. متغیرهای به‌کاررفته در این پژوهش، از جمله متغیرهایی‌اند که در غالب تحقیقات گذشته، به‌عنوان عاملی مؤثر بر روابط اجتماعی مدنظر بوده‌اند.

دین‌داری: یکی از عواملی که می‌تواند در نهادینه کردن سنت رواداری اجتماعی نقش عمده‌ای ایفا کند، چگونگی برخورد دین‌داران، با تنوعات موجود در زندگی اجتماعی است. جان لاک، جوهر و اساس دینان را ایمان معطوف به محبت می‌داند و این تلقی از ایمان را اساس نظریهٔ رواداری قرار داد (طباطبایی، ۱۳۸۲، ص ۲۳۱)؛ وی می‌گوید: «اعمال عدم تساهل دربارهٔ شهروندانی که باور و آیینی، عمدتاً غیر از باور و آیین رسمی جامعه را پذیرفته‌اند، عقلانی نیست؛ زیرا نمی‌توان افراد را با زور به قبول باورها مجبور کرد؛ هرگونه اصرار در این زمینه به رواج نفاق منجر می‌شود» (پایه، ۱۳۸۱، ص ۱۲۳).

دورکیم بیان می‌کند که قوانین و هنجارهایی که تضمین‌کنندهٔ همبستگی اجتماعی هستند، در برخی مناطق برگرفته از دین هستند و با توجه به اینکه در هر دینی، برخی رفتارها تابو محسوب شده‌اند و به‌عنوان امور نامناسب در نظر گرفته می‌شوند، طبیعی است که رواداری دین‌داران، نسبت به کسانی که براساس ارزش‌ها و هنجارهای مورد قبول آنان رفتار نمی‌کنند، کمتر باشد (دورکیم، ۱۳۶۹، ص ۹۳). اینگلهارت دین را به‌عنوان کنش ارزشی، به متافیزیکی و اخلاقی تقسیم می‌کند. در چنین شرایطی دین مبنایی برای اندیشیدن و عمل کردن در همهٔ موقعیت‌هایی‌اند که فرد باید قضاوت اخلاقی کند، یا راهنمای تصمیم‌گیری افراد در موقعیت‌هایی‌اند که فرد با مسائل وجودی درگیر می‌شود. در نتیجه، رواداری اجتماعی کمتری شکل می‌گیرد. در مقابل، افراد سکولار طرفدار و مروج حذف یا بی‌اعتنایی و به حاشیه راندن نقش دین در حیات سیاسی و اجتماعی هستند و رواداری بیشتری خواهند داشت (وئوفی و اکبری، ۱۳۸۹).

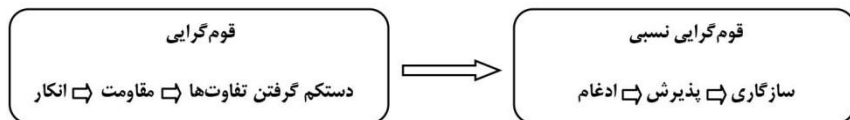
تساهل و تسامح به مفهوم اسلامی، نیز در دو معنا به کار رفته است: نخست، به معنای سهولت و سماجت شرع مقدس اسلام که در مواردی از آن به نفی حرج از دین تعبیر شده (حج: ۸۷) و دیگری، به‌عنوان فضیلتی اخلاقی و شیوهٔ رفتار و عمل، که جایگاه ارزشی آن در فرهنگ اسلامی مورد توافق همگان است. ریشهٔ تساهل در مفهوم نخست، به روایت معروف پیامبر ﷺ برمی‌گردد که براساس آن، شریعت اسلام را شریعت سهله و سمحه توصیف می‌فرمایند (کلینی، ۱۳۶۵، ص ۴۹۴). بنابراین، رواداری در اصل پذیرش دین وجود دارد؛ یعنی انسان در اصل پذیرش و انتخاب دین، مختار است. اما پس از پذیرش

دین، اصول و فروع ثابتی وجود دارد که دین هرگز در این زمینه، انعطاف‌پذیر و اهل رواداری نیست. اما با وجود این، در شرایط مقتضی از انعطاف لازم برخوردار است و اهل رواداری و مسامحه است. براین اساس، دو تفسیر در مورد رواداری در دین وجود دارد: ۱. رواداری در ذات دین است؛ به این معنا که سخت‌گیری اساساً شایسته دین نیست؛ پس دین مقتضای تساهل و رواداری است.

۲. تفکر نسبیت‌گرایی و پلورالیسم دینی: براساس این دیدگاه، همه ادیان بر حق بوده و نمی‌توان تنها یک دین یا تفکر را حقیقت دانست. این تفکر، برگرفته از تساهل دینی در جوامع غربی است؛ چراکه براساس آیهٔ قرآن «إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ» (آل عمران: ۱۹)، انحصار تنها دین و تنها راه سعادت و نجات در اسلام است. البته منظور از «پلورالیسم» (تکثرگرایی)، تحمل و رواداری با سایر گروه‌ها و جریان‌های فکری است، نه تأیید حقانیت آنان (کدیور، ۱۳۷۶، ص ۱۰).

قوم‌مداری: قوم‌مداری عبارت است از: «احساس تعلق یک فرد به یک قوم و برتر دیدن خویش، به‌ویژه زمانی که وی احساس کند حقوقش ضایع شده است. این امر به تلاش وی برای کسب آنچه از دست داده است، منجر شود» (کلس، ۲۰۰۴، ص ۳). جنکینز (Jenekins) در قالب تفکیک هویت‌های اولیه و ثانویه، قوم‌مداری را در چارچوب هویت‌های اولیه بررسی کرده است. از نظر وی، هویت‌های اولیه مانند: خود بودن، انسان بودن، جنسیت، قومیت و خویشاوندی در اوایل زندگی ساخته می‌شوند و گروه‌های نخستین، نقش اساسی در شکل‌گیری آن دارند. درحالی‌که، هویت‌های ثانویه مانند شهروندی و هویت ملی، بیشتر متأثر از تعاملات اجتماعی و در قالب گروه‌های ثانویه شکل می‌گیرند. بنابراین، هویت‌های اولیه نسبت به هویت‌های ثانویه در مقابل تغییر، مقاوم‌تر بوده و افراد به‌آسانی حاضر به تغییر آن نیستند؛ از این رو، افراد قوم‌مدار کمتر رواداری می‌کنند (جنکینز، ۱۳۸۱، ص ۲۱-۲۴).

میلتون جی بنت (۲۰۰۴)، در مدل تکاملی حساسیت بین‌فرهنگی می‌گوید: توسعه ارتباطات بین‌فرهنگی افراد، منجر به کاهش حساسیت‌های بین‌فرهنگی و رواداری اجتماعی می‌گردد. براساس این مدل، زمانی که تجربهٔ فرد در مورد تفاوت‌های بین‌فرهنگی افزایش می‌یابد، مهارت وی در شرایط بین‌فرهنگی بالاتر می‌رود. براساس این مدل، که به‌صورت پیوستاری از حساسیت‌های فزاینده به سوی نسبی‌گرایی فرهنگی در حرکت است. افرادی با حساسیت بین‌فرهنگی، تمایل به تغییر شرایط خود از مرحله قوم‌گرایی، به مرحلهٔ قوم‌گرایی نسبی دارند.

در مرحلهٔ قوم‌گرایی، افراد فرهنگ خود را به‌عنوان واقعیتی محوری می‌بینند و به‌واسطهٔ اجتناب از تفاوت‌ها و به حداقل رساندن اهمیت آنها عمل می‌کنند. اما در مرحلهٔ قوم‌گرایی نسبی، مردم فرهنگ خود را در بستر سایر فرهنگ‌ها تجربه می‌کنند. بنابراین، قوم‌گرایی نسبی می‌تواند به واسطهٔ جست‌وجوی تفاوت‌های فرهنگی، از طریق پذیرش اهمیت آنها، انطباق با یک چشم‌انداز برای به حساب آوردن آنها و یا با ادغام کل مفهوم به تعرف هویت، ساخت یابد (بنت، ۲۰۰۴، ص ۶۳).

جامعه‌پذیری قومی: در رابطه با جامعه‌پذیری قومی، دو نظریه مطرح است: ۱. کارکردگرا که معتقدند: خانواده، مکانی است که افراد را براساس نژاد، قومیت و طبقه خود اجتماعی کرده و جایگاه اجتماعی، فرهنگی، ما را در جامعه تعیین می‌کند. همچنین، یادگیری ارزش‌ها، باورها، فرهنگ حاکم بر جامعه بزرگ‌تر و پاره‌فرهنگ‌هایی که والدین و خویشاوندان به آن تعلق دارند، در درون خانواده شکل می‌گیرد. ۲. تعامل‌گرای نمادی که جامعه‌پذیری را فرایندی جمعی می‌داند که در آن افراد عوامل خلاق و فعال فرایند هستند، نه دریافت‌کننده منفعل آن. آنها در تعاملات خویش، فرهنگ (قومی، مذهبی) را از بزرگسالان خود فرامی‌گیرند، اما آن را تغییر شکل می‌دهند و با شرایط خویش و زمانه و جامعه‌شان منطبق می‌سازند. همه افراد در طول زندگی خود، از فرایند جامعه‌پذیری متأثر می‌شوند. اما این تأثیرپذیری در مقاطعی که آگاهی و حساسیت افزایش می‌یابد، بیشتر می‌شود (کندال، ۱۳۹۲، ص ۱۶۱-۱۶۳).

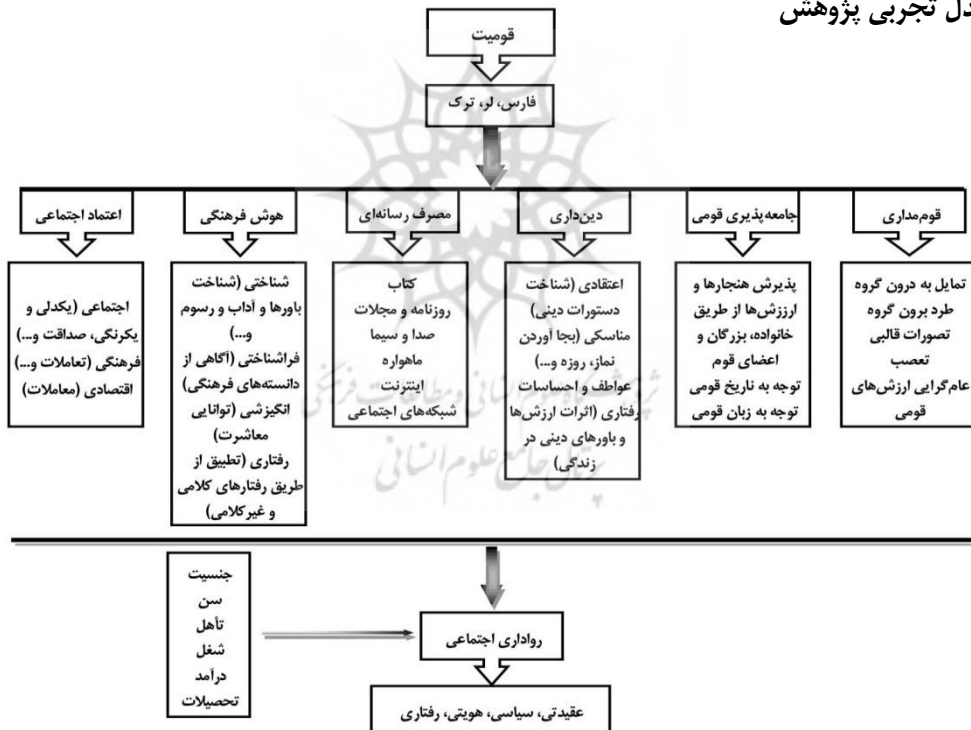
اعتماد اجتماعی: چلبی اعتماد را در دو سطح اعتماد بین شخصی و اعتماد تعمیم (عام) یافته مطرح و تعریف می‌کند. از نظر وی، اعتماد بین شخصی، داشتن اطمینان به نزدیکان و اعضای خانواده، بستگان و دوستان است؛ ولی اعتماد عام، فراتر از اعتماد شخصی است. بنا به گفته وی اعتماد عام یا تعمیم‌یافته، داشتن حسن ظن نسبت به همه افراد در روابط اجتماعی، جدای از تعلق آنها به گروه‌های قومی و قبیله‌ای است که این امر، منجر به گسترش روابط برون‌گروهی و رواداری می‌شود (چلبی، ۱۳۷۰، ص ۲۴۹-۲۵۱).

هوش فرهنگی: آگاهی از فرهنگ‌های مختلف، موجب شده تا اهمیت ارتباطات فرهنگی و شناخت الگوهای فرهنگی و آداب و رسوم سایر اقوام برای افراد جامعه، دوچندان گردد. این توانایی در میان پژوهشگران، تحت عنوان موضوعی به نام «هوش فرهنگی» مطرح می‌باشد که رسالت آن افزایش قابلیت و توانمندی افراد در جهت فهم و عملکرد مناسب، در میان طیف گسترده‌ای از فرهنگ‌ها را می‌دهد. هوش فرهنگی، یعنی توانایی فرد برای تطبیق با ارزش‌ها، سنت‌ها، آداب و رسوم متفاوت، از آنچه که در زمینه فرهنگی خود به آن عادت کرده است و کار کردن در یک محیط متفاوت فرهنگی (وان دن وانگ، ۲۰۰۸).

مصرف رسانه‌ای: به گفته لازارسفیلد (Lazarsfeld) و مرتن، یکی از رسالت‌های بسیار مهم وسایل ارتباط جمعی، نزدیک کردن سلیقه‌ها، خواسته‌ها و انتظارات تمامی ساکنان یک جامعه است که با عنوان «همگن‌سازی» از آن یاد می‌شود. با ورود وسایل ارتباط جمعی به درون جامعه، خرده‌فرهنگ‌ها و فرهنگ‌های قومی ناپدید می‌شوند و به نوعی همانندسازی شکل می‌گیرد. ژان کارنو نیز معتقد است: رسانه با تقویت کارکرد آگاهی‌بخش خود، می‌تواند در ایجاد انگیزه‌های روادارانه در ساخت فرهنگ و افکار عمومی همسو و بسیار مفید ظاهر شود (آگ، ۱۳۸۹، ص ۱۶۳). اما کلاپر، بر این باور است که وسایل ارتباط جمعی به صورت مستقیم بر مخاطبان تأثیر نمی‌گذارند، بلکه آثار خود را از طریق عوامل واسطه‌ای بر جای می‌نهند. عوامل واسطه‌ای رسانه را به یک عامل ثانویه و نه یک عامل علی تبدیل می‌سازند. براساس این دیدگاه، آثار محدود رسانه‌ها تأثیرات ناچیزی بر مخاطبان خود برجای می‌گذارند. چنین آثار محدودی نیز زمانی نمایان خواهد شد که مخاطبان، خواهان آن باشند (ورنر و تانکار، ۱۳۸۱، ص ۱۳).

- براساس بخش نظری پژوهش و نتایج به‌دست‌آمده از پیشینه تجربی پژوهش، چارچوبی مفهومی تنظیم و براساس آن فرضیه‌ها و مدل تجربی پژوهش، بدین‌صورت تدوین گردیده است:
- بین جامعه‌پذیری قومی و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد؛
 - بین هوش فرهنگی و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد؛
 - بین مصرف رسانه‌ای و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد؛
 - بین اعتماد اجتماعی و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد؛
 - بین قوم‌مداری و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد؛
 - بین دین‌داری و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد؛
 - بین عوامل زمینه‌ای (جنس، تأهل، تحصیلات، شغل و قومیت) و رواداری اجتماعی تفاوت وجود دارد؛
 - بین عوامل زمینه‌ای (سن و درآمد) و رواداری اجتماعی رابطه وجود دارد.

مدل تجربی پژوهش

روش تحقیق

این پژوهش براساس رویکرد کمی با استفاده از روش پیمایشی انجام شده است. برای گردآوری داده‌ها، از ابزار پرسش‌نامه استفاده شده است. سطح تحلیل این پیمایش، خرد و واحد تحلیل فرد است. جامعه آماری تحقیق، کلیه

اقوام (فارس، لر ترک و...)، که ساکن شهرستان کازرون بودند، بر پایه سرشماری سال ۱۳۹۵ مرکز آمار ایران، ۲۶۶۲۱۷ نفر می‌باشد. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای و با توجه به حجم جامعه و با استفاده از فرمول کوکران، تعداد ۳۸۹ نفر انتخاب شدند. پس از گردآوری پرسش‌نامه، مشخص شد که ۳۵۳ نفر از اعضای نمونه موردنظر، به‌صورت کامل به پرسش‌نامه پاسخ داده‌اند و تعداد ۳۶ نفر نیز به‌صورت ناقص، پرسش‌نامه را تکمیل نموده بودند که در مرحله اصلی تجزیه و تحلیل داده‌ها، از تحلیل کنار گذاشته شدند. ساختار عاملی پرسش‌نامه و قدرت آن، در اندازه‌گیری آنها نیز با استفاده از رویکرد پیشرفته آماری «تحلیل عاملی تأییدی»، که همزمان روایی و پایایی ابزار را مورد آزمون قرار می‌دهد، بررسی شد. در تحلیل عاملی تأییدی از روش تحلیل بیشینه احتمال استفاده گردید. علاوه بر اندازه‌گیری روایی و پایایی تک‌تک متغیرها، با استفاده از برون‌داد تحلیل عاملی تأییدی، پایایی ترکیبی هریک از مؤلفه‌های پژوهش، با به‌کارگیری فرمول پایایی ترکیبی محاسبه شده است؛ با معرفی داده‌های تحت هریک از عوامل (مؤلفه‌های) پرسش‌نامه به نرم‌افزار ایموس ۲۲، الگوی اندازه‌گیری این متغیرها و پارامترهای اندازه‌گیری متغیرهای مرتبط با آنها ارائه گردیده است.

جدول ۲: ضرایب استاندارد و ضریب تبیین تحلیل عاملی تأییدی رواداری اجتماعی

پارامترها آیتم	برآورد غیر استاندارد	برآورد استاندارد	خطای استاندارد	نسبت بحرانی	ضریب تبیین نشانگر توسط متغیر مکنون	معناداری	نتیجه
۱	۰/۷۲۵	۰/۳۸۹	۰/۱۳۵	۵/۳۷۹	۰/۱۵۱	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۲	۰/۸۶۹	۰/۴۰۵	۰/۱۵۷	۵/۵۴۳	۰/۱۶۴	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۳	۰/۷۲۰	۰/۳۸۸	۰/۱۳۱	۵/۴۸۰	۰/۱۴۱	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۴	۰/۸۴۱	۰/۴۳۶	۰/۱۴۵	۵/۷۸۲	۰/۱۹۰	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۵	۰/۹۴۵	۰/۴۲۴	۰/۱۶۲	۵/۸۱۶	۰/۱۸۰	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۶	۱/۶۱۴	۰/۵۰۷	۲۴۷	۶/۵۴۴	۰/۲۵۷	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۷	۰/۹۲۱	۰/۴۱۲	۰/۱۶۳	۵/۶۵۷	۰/۱۷۰	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۸	۱/۳۳۱	۰/۴۷۷	۰/۲۳۲	۵/۷۲۴	۰/۲۲۷	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۹	۱/۰۹۷	۰/۵۶۴	۰/۱۵۹	۶/۹۱۶	۰/۳۱۸	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۰	۱/۰۷۰	۰/۴۸۴	۰/۱۶۶	۶/۶۵۷	۰/۲۳۵	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۱	۱/۳۰۴	۰/۵۲۵	۰/۱۹۵	۶/۶۷۹	۰/۲۷۶	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۲	۱/۳۷۴	۰/۶۳۸	۱۸۶	۷/۳۹۰	۰/۴۰۷	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۳	۱/۰۰۰	۰/۴۵۵			۰/۲۰۷	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۴	۰/۹۴۱	۰/۴۱۴	۰/۱۶۰	۵/۸۷۷	۰/۱۷۲	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۵	۰/۶۵۹	۰/۳۳۱	۰/۱۳۷	۴/۸۱۴	۰/۱۰۳	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۶	۱/۱۷۶	۰/۵۱۷	۰/۱۸۲	۶/۴۵۳	۰/۲۶۷	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۷	۰/۸۹۳	۰/۳۹۳	۰/۱۶۲	۵/۵۱۴	۰/۱۵۵	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۸	۰/۷۰۹	۰/۲۹۶	۰/۱۵۹	۴/۴۵۷	۰/۰۸۸	p<۰/۰۰۱	تأیید آیتم
۱۹	۰/۲۸۲	۰/۱۳۳	۰/۱۲۷	۲/۲۱۸	۰/۰۱۸	p<۰/۰۲۷	تأیید آیتم
۲۰	۰/۳۸۳	۰/۱۷۳	۰/۱۳۵	۲/۸۳۶	۰/۰۳۰	p<۰/۰۰۵	تأیید آیتم

جدول (۲)، نتایج تحلیل عامل تأییدی پرسش‌نامه رواداری اجتماعی و اثرکلی هر یک از گویه‌های پرسش‌نامه را نشان می‌دهد، به‌عنوان نمونه، برای گویه ۳۷ (عامل اول) این میزان، برابر ۰/۳۸۹ می‌باشد که ۱/۱۵ واریانس رواداری اجتماعی را تبیین می‌کند. همچنین، ضریب پایایی برای پرسش‌نامه رواداری اجتماعی، برابر ۰/۷۶ محاسبه گردید. برای بررسی بهتر از آزمون کولموگروف - اسمیرنوف نیز استفاده شده است.

جدول ۳: آزمون کولموگروف - اسمیرنوف (نرمال بودن توزیع) متغیرهای پژوهش

متغیر پارامتر	مصرف رسانه‌ای	دین‌داری	عدم قوم‌مداری	جامعه‌پذیری قومی	هوش فرهنگی	اعتماد اجتماعی	رواداری اجتماعی
میانگین	۲۳/۱۳۰۳	۲۳/۰۷۹۳	۳۰/۹۲۳۵	۱۹/۵۸۶۴	۲۸/۰۴۲۵	۱۲/۰۵۶۷	۸۶/۵۲۶۹
انحراف نرمال	۲/۱۶۲۸۸	۳/۰۷۷۴۹	۳/۵۴۷۱۴	۲/۲۴۷۲۳	۲/۴۵۶۶۵	۱/۳۳۲۲۶	۶/۶۵۱۳۴
افراطی‌ترین تفاوت‌ها	مطلق	۰/۱۰۳	۰/۰۹۹	۰/۰۹۸	۰/۱۳۲	۰/۱۵۳	۰/۱۰۶
	مثبت	۰/۱۰۳	۰/۰۹۹	۰/۰۹۸	۰/۱۳۲	۰/۱۵۰	۰/۱۰۶
	منفی	-۰/۰۹۶	-۰/۰۵۷	-۰/۰۵۱	-۰/۰۷۷	-۰/۱۵۳	-۰/۲۲۵
کولموگروف - اسمیرنوف	۰/۹۲۶	۰/۸۵۷	۰/۸۵۰	۰/۴۸۷	۰/۸۷۸	۰/۲۳۲	۰/۹۹۷
سطح معناداری (دو‌دانه)	/۰۸۳	/۰۵۹	۰/۰۵۷	۰/۹۳	۰/۰۷۲	۰/۱۰۱	۰/۰۸۵

همان‌گونه که در جدول (۳) نشان می‌دهد، $P > ۰/۰۵$ می‌باشد، این بدین معناست که دلیلی بر ضد فرضیه صفر که نمونه موردنظر از توزیع به‌دست‌آمده، وجود ندارد. به عبارت دیگر، داده‌های توزیع نرمال می‌باشد.

یافته‌های پژوهش

خصوصیات فردی و جمعی افراد مورد پژوهش

جدول ۴: توصیف متغیرهای زمینه‌ای

متغیر	توزیع درصدی
جنس	۱۹۵ نفر (۵۵/۲ درصد) مرد، ۱۵۸ نفر (۴۴/۸ درصد) زن
سن	حداقل سن ۱۶ سال، حداکثر سن ۶۵ سال (۲۰/۱ درصد زیر ۲۰ سال، ۳۰/۶ درصد بین ۲۰ تا ۳۰ سال، ۳۳/۳ درصد بین ۳۰ تا ۴۰ سال و ۱۶/۱ درصد بیش از ۴۰ سال)
وضعیت تأهل	۱۹۶ نفر (۵۵/۵ درصد) متأهل، ۱۳۵ نفر (۳۸/۲ درصد) مجرد و ۲۲ نفر (۶/۲ درصد) مطلقه و بیوه
سطح تحصیلات	۶۸ نفر (۱۹/۲ درصد) زیر دیپلم، ۱۱۹ نفر (۳۳/۷ درصد) دیپلم تا فوق دیپلم، ۱۴۱ نفر (۳۹/۹ درصد) کارشناسی و ۲۵ نفر (۷/۱ درصد) کارشناسی ارشد و بالاتر
وضعیت اشتغال	۱۰۶ نفر (۳۰ درصد) کارمند، ۱۲۱ نفر (۳۴/۳ درصد) کارگر یا شغل آزاد، ۴۶ نفر (۱۳ درصد) خانه‌دار و ۸۰ نفر (۲۲/۷ درصد) بیکار
قومیت	۱۶۹ نفر (۴۶/۹ درصد) فارس، ۸۰ نفر (۲۲/۷ درصد) لر، ۷۷ نفر (۲۱/۸ درصد) ترک و سایر قومیت‌ها ۲۷ نفر (۷/۶ درصد)

آزمون فرضیات

جدول ۵: آزمون تفاوت میانگین رواداری اجتماعی بر حسب جنسیت

متغیر	جنسیت	N	میانگین	میانگین تفاوت	خطای استاندارد تفاوت	t	درجه آزادی	سطح معناداری	
								F	معناداری
رواداری اجتماعی	مرد	۱۹۵	۸۴/۸۹۲	۰/۸۱۶	۰/۷۱۲	۱/۱۴۶	۳۵۱	۰/۲۵۰	۰/۳۷۹
	زن	۱۵۸	۸۴/۰۷۵						

همان گونه که نتایج جدول نشان می‌دهد، میزان t مشاهده شده آزمودنی‌های زن و مرد برابر ۱/۱۴۶ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی ۳۵۱ و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نیست؛ در نتیجه، فرض صفر رد نمی‌شود. لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان گفت که میزان رواداری اجتماعی مردان و زنان با یکدیگر برابر است. همچنین، سطح معناداری به دست آمده برای آزمون لوین بیانگر همگنی واریانس‌ها می‌باشد.

جدول ۶: بررسی رابطه همبستگی بین متغیرهای سن و درآمد با رواداری اجتماعی

رواداری اجتماعی		متغیرها
p	r	
۰/۰۰۰	۰/۳۱۰	سن
۰/۰۹۳	-۰/۰۸۴	درآمد

نتایج جدول نشان می‌دهد که به احتمال ۹۹ درصد رابطه معناداری بین سن و رواداری اجتماعی وجود دارد. همچنین، ضریب همبستگی گویای شدت رابطه متوسط بین دو متغیر می‌باشد. به عبارت دیگر، با افزایش سن، میزان رواداری بین قومیت‌ها نیز افزایش می‌یابد، اما رابطه معناداری بین درآمد و رواداری اجتماعی، با سطح معناداری ۰/۰۹۳ وجود ندارد.

جدول ۷: آزمون تحلیل واریانس رواداری اجتماعی بر اساس وضعیت تأهل، سطح تحصیلات، وضعیت شغل و قومیت با رواداری اجتماعی

سطح معناداری	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	مجموع مجزورات	منبع تغییرات	
					رواداری اجتماعی	وضعیت تأهل
۰/۱۱۴	۱/۹۹۸	۸۷/۷۸۳	۳	۳۶۳/۳۵۰	بین گروهی	رواداری اجتماعی
		۴۳/۹۳۳	۳۴۹	۱۵۳۳۲/۶۴۵	درون گروهی	
			۳۵۲	۱۵۵۹۵/۹۹۴	کل	
۰/۰۴۳	۲/۱۹۸	۹۵/۴۵۲	۶	۵۷۲/۷۱۹	بین گروهی	رواداری اجتماعی
		۴۳/۴۲۰	۳۴۶	۱۵۰۲۳/۲۸۱	درون گروهی	
			۳۵۲	۱۵۵۹۵/۹۹۴	کل	
۰/۰۹۵	۱/۹۹۱	۸۷/۲۱۴	۴	۳۴۸/۸۵۵	بین گروهی	رواداری اجتماعی
		۴۳/۸۱۴	۳۸۴	۱۵۲۴۷/۱۳۹	درون گروهی	
			۳۵۲	۱۵۵۹۵/۹۹۴	کل	
۰/۸۳۹	۰/۲۸۱	۱۲/۵۲۴	۳	۳۷/۵۷۲	بین گروهی	رواداری اجتماعی
		۴۴/۵۸۰	۳۴۹	۱۵۵۵۸/۴۲۳	درون گروهی	
			۳۵۲	۱۵۵۹۵/۹۹۴	کل	

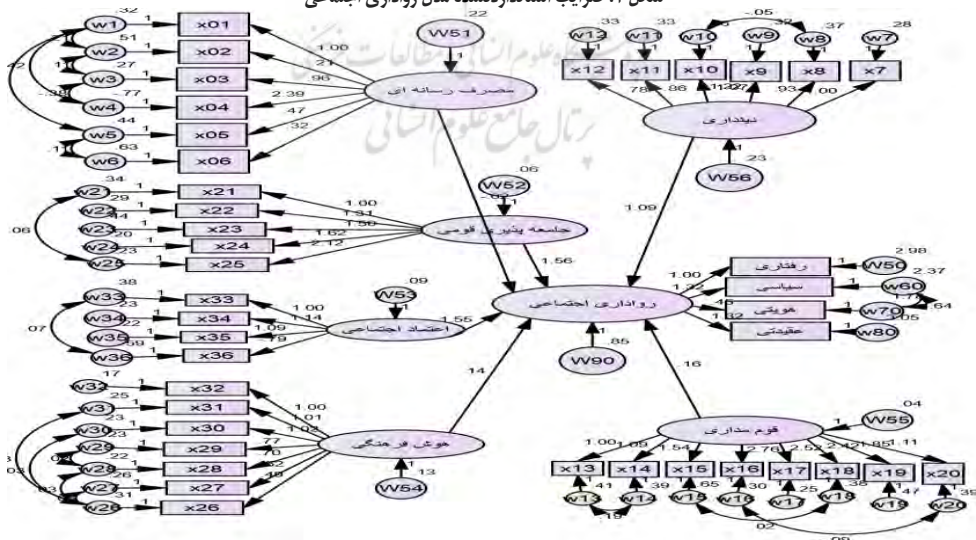
همان‌طور که مشاهده می‌شود، میزان F مشاهده‌شده وضعیت تأهل برابر ۱/۹۹۸ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی (۳۴۹۰۳) و سطح معناداری ۰/۰۵، معنادار نیست. در نتیجه، فرض صفر رد نمی‌شود. لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان می‌توان گفت که میزان رواداری اجتماعی در بین افراد متأهل، مجرد و مطلقه با یکدیگر برابر است. با توجه به نتایج جدول، میزان F مشاهده‌شده برای سطح تحصیلات، برابر ۲/۱۹۸ می‌باشد که با توجه به درجه آزادی (۳۴۶۰۶) و سطح معناداری، ۰/۰۵ معنادار است. در نتیجه، فرض صفر رد می‌شود. لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان گفت: میزان اثر سطح تحصیلات بر رواداری اجتماعی، پاسخ‌گویان با یکدیگر متفاوت است. بنابراین، با افزایش سطح تحصیلات، رواداری اجتماعی قومیت‌ها افزایش می‌یابد.

نتایج نشان می‌دهد، میزان F مشاهده‌شده وضعیت شغلی، برابر ۱/۹۹۸ می‌باشد. با توجه به درجه آزادی (۳۸۴۰۴) و سطح معناداری ۰/۰۵ معنادار نیست. در نتیجه، فرض صفر تأیید می‌شود. لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان گفت که میزان رواداری اجتماعی، در بین افراد با وضعیت شغلی مختلف (کارگر، کارمند، آزاد و...)، با یکدیگر برابر است. همچنین، نتایج نشان می‌دهد میزان F مشاهده‌شده ترکیب قومیتی برابر ۲/۸۱ می‌باشد. با توجه به درجه آزادی (۳۴۹۰۳) و سطح معناداری، ۰/۰۵ معنادار نیست. در نتیجه، فرض صفر تأیید می‌شود. لذا می‌توان با ۹۵ درصد اطمینان گفت که میزان رواداری اجتماعی در بین قومیت‌های مختلف (فارس، ترک، لر و...)، در شهرستان کازرون با یکدیگر برابر است.

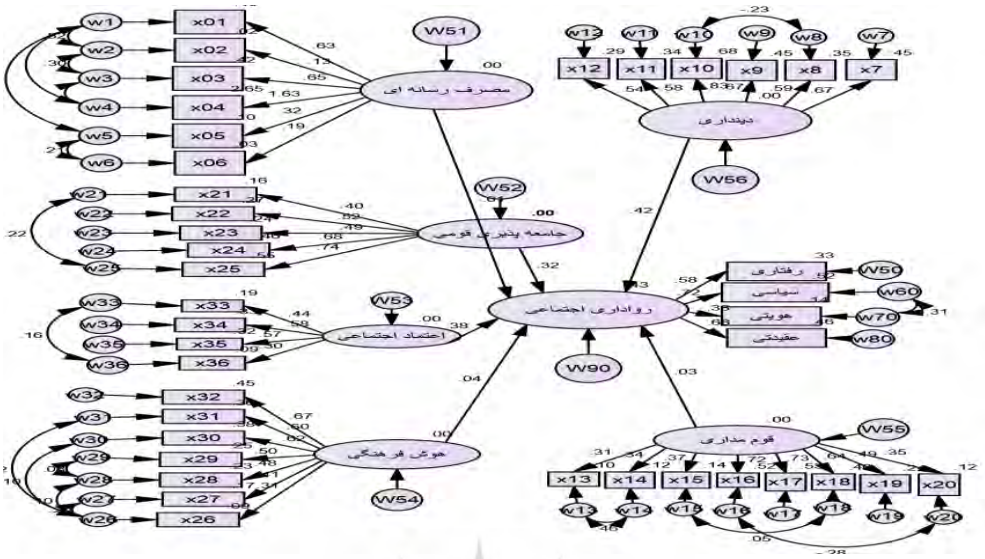
آزمون فرضیه‌ها با رویکرد معادلات ساختاری

در این روش، روابط میان متغیرها با استفاده از یک مجموعه معادلات ساختاریافته تجزیه و تحلیل می‌شوند. نتایج مدل اندازه‌گیری مدل پیشنهادی رواداری اجتماعی، بر پایه دین‌داری، مصرف رسانه‌ای، قوم‌مداری، جامعه‌پذیری قومی، هوش فرهنگی و اعتماد اجتماعی محاسبه شده است.

شکل ۱: ضرایب استاندارد نشده مدل رواداری اجتماعی

شکل ۲: ضرایب استاندارد شده مدل رواداری اجتماعی

جدول ۸: ضرایب استاندارد شده و نشده (ضریب مسیر) مدل رواداری اجتماعی

نتیجه	میزان احتمال p	ضریب تعیین	نسبت بحرانی	خطای استاندارد	ضرایب لامبدا		پارامترها مؤلفه‌ها (نشانه‌گرها)
					برآورد استاندارد	برآورد غیر استاندارد	
عدم تأیید نشانه‌گر	۰/۷۱۰	۰/۰۰۱	۰/۳۷۲	۰/۴۳۳	۰/۰۲۸	۰/۱۶۱	مسیر قوم‌مداری به رواداری اجتماعی
تأیید نشانه‌گر	۰/۰۰۱	۰/۱۱۰	۳/۴۸۶	۰/۴۴۸	۰/۳۲۲	۱/۵۶۳	مسیر جامعه‌پذیری قومی به رواداری اجتماعی
عدم تأیید نشانه‌گر	۰/۵۵۱	۰/۰۰۲	۰/۵۹۶	۰/۲۳۶	۰/۰۴۲	۰/۱۴۱	مسیر هوش فرهنگی به رواداری اجتماعی
تأیید نشانه‌گر	۰/۰۰۱	۰/۱۴۴	۳/۵۷۲	۰/۴۳۵	۰/۳۷۹	۱/۵۵۴	مسیر اعتماد اجتماعی به رواداری اجتماعی
عدم تأیید نشانه‌گر	۰/۷۶۲	۰/۰۰۰	-۳/۰۲	۰/۰۸۱	-۰/۰۰۹	-۰/۰۲۴	مسیر مصرف رسانه‌ای به رواداری اجتماعی
تأیید نشانه‌گر	۰/۰۰۱	۰/۱۷۸	۵/۲۱۶	۰/۲۰۸	۰/۴۲۲	۱/۰۸۶	مسیر دین‌داری به رواداری اجتماعی

جدول (۸)، ضریب مسیر (اثر کلی) مؤلفه‌های پژوهش را بر رواداری اجتماعی نشان می‌دهد؛ همان‌گونه که مشاهده می‌شود، سه مسیر مصرف رسانه‌ای، قوم‌مداری و هوش فرهنگی معنادار نمی‌باشد. اما سه مسیر دین‌داری، اعتماد اجتماعی و جامعه‌پذیری قومی در سطح ۰/۰۰۱، معنادار است. بدین ترتیب، با افزایش یک واحد انحراف معیار دین‌داری، به میزان ۰/۴۲۲ رواداری اجتماعی افزایش می‌یابد. همچنین متغیرهای اعتماد اجتماعی و جامعه‌پذیری قومی، به ترتیب به میزان ۰/۳۷۹ و ۰/۳۲۲ رواداری اجتماعی را افزایش می‌دهند.

جدول ۹: ضرایب اثر غیرمستقیم بر زیرمؤلفه‌های رواداری اجتماعی

مؤلفه	مصرف رسانه‌ای	قوم‌مداری	هوش فرهنگی	اعتماد اجتماعی	دین‌داری	جامعه‌پذیری قومی
رواداری سیاسی	-۰/۰۰۷	۰/۰۲۰	۰/۰۳۱	۰/۲۷۴	۰/۳۰۵	۰/۲۳۳
رواداری عقیدتی	-۰/۰۰۶	۰/۰۱۹	۰/۰۲۹	۰/۲۵۷	۰/۲۸۶	۰/۲۱۸
رواداری هویتی	-۰/۰۰۴	۰/۰۱۰	۰/۰۱۶	۰/۱۴۳	۰/۱۵۹	۰/۱۲۲
رواداری رفتاری	-۰/۰۰۵	۰/۰۱۶	۰/۰۲۴	۰/۲۱۹	۰/۲۴۴	۰/۱۸۶
سطح معناداری	۰/۷۶۲	۰/۷۱۰	۰/۵۵۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱

جدول ۱۰: شاخص‌های نیکویی برازش برای مدل رواداری اجتماعی

شاخص	مقدار	دامنه قابل قبول
آزمون نیکویی برازش مجذور کای (CMIN)	۳۱۲۱/۰۴۴	
درجه آزادی (df)	۷۱۶	
ارزش P	۰/۰۰	> ۰/۰۵P
نسبت مجذور کای به درجه آزادی (CMIN/DF)	۴/۳۶	< ۵CMIN/DF
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۰۵	> ۰/۹GFI
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	۰/۹۱۰	> ۰/۹CFI
شاخص ریشه میانگین مجذور پس‌ماندها (RMR)	۰/۰۴۱	< ۰/۰۵RMR
ریشه میانگین مجذور خطای تقریب (RMSEA)	۰/۰۷۳	< ۰/۰۸RMSEA
احتمال نزدیکی برازندگی (PCLOSE)	۰/۰۰	> ۰/۰۵PCLOSE

همان‌گونه که در جدول (۸) مشاهده می‌شود، اکثر شاخص‌های ارائه‌شده از برازش مناسب مدل ارائه شده رواداری اجتماعی حکایت دارد. براساس جدول فوق، مقدار آزمون نیکویی برازش مجذور کای (CMIN)، برابر با ۳۱۲۱/۰۴۴ با درجه آزادی ۷۱۶ و سطح معناداری ۰/۰۰۰ می‌باشد. شاخص نسبت مجذور کای، به درجه آزادی (CMIN/DF)، برابر با ۴/۳۶۰، شاخص نیکویی برازش (GFI) برابر با ۰/۹۰۵، شاخص برازندگی تطبیقی (CFI) برابر با ۰/۹۱۰ و شاخص ریشه میانگین مجذور پس‌ماندها (RMR)، برابر با ۰/۰۴۱ به دست آمده است. همچنین، شاخص جذر برآورد واریانس خطای تقریب (RMSEA) برابر با ۰/۰۷۳ و احتمال نزدیکی برازندگی (PCLOSE)، متناظر با آن نیز برابر با ۰/۰۰ می‌باشد. این امر حکایت از برازش مناسب مدل مذکور دارند.

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به نتایج آزمون فرضیه‌ها، سه متغیر جامعه‌پذیری قومی، دین‌داری و اعتماد اجتماعی با رواداری اجتماعی، ارتباط معناداری دارد. ولی سه متغیر مصرف رسانه‌ای، قوم‌مداری و هوش فرهنگی، با رواداری اجتماعی رابطه معناداری ندارد.

دین‌داری: یکی از متغیرهای مؤثر بر رواداری اجتماعی، دین‌داری است. بنا بر نتایج، این متغیر شامل ۴۲/۲ درصد رواداری اجتماعی است. این متغیر بیشترین اثر را بر زیرمؤلفه رواداری سیاسی، ۳۰/۵ درصد و کمترین اثر را بر رواداری هویتی، ۱۵/۹ درصد دارد. نتایج این فرضیه با تحقیقات جهانگیری و افراسیابی (۱۳۹۰)، بیاتی (۱۳۹۷)، کیم و ژونگ (۲۰۱۰) همسو می‌باشد. ولی با تحقیقات کارپف (۲۰۰۲) و کاتینک (۲۰۰۲) همسویی ندارد. این نتیجه، برخلاف دیدگاه دورکیم (۱۳۸۳) و اینگلههارت است که می‌گویند: افراد دیندار و افرادی که دارای گرایش بیشتری به دین سنتی هستند، رواداری کمتری دارند (ووثوقی و اکبری، ۱۳۸۹).

جامعه‌پذیری قومی: جامعه‌پذیری قومی، ۳۲/۳ درصد رواداری اجتماعی را تشکیل می‌دهد. این متغیر، بیشترین اثر را بر زیرمؤلفه سیاسی، با ۲۳/۳ درصد و کمترین اثر را بر مؤلفه رفتاری، با ۱۸/۶ درصد می‌گذارد. این متغیر، در تحقیقات ادیبی‌سده و همکاران (۱۳۹۱)، بهشتی و رسنگار (۱۳۹۲)، رابطه منفی معناداری با رواداری اجتماعی دارد. این فرضیه متناسب با رهیافت تعامل‌گرایی است که می‌گوید افراد در تعاملات و فراگیری فرهنگ قومی و ارزیابی و تغییر آن، نقش فعالی دارند.

اعتماد اجتماعی: اعتماد اجتماعی، یکی از تأثیرگذارترین متغیرها بر رواداری اجتماعی است. این متغیر در تحقیقات عسکری و شارع‌پور (۱۳۸۸)، مقتدایی (۱۳۸۹)، قاسمی و همکاران (۱۳۹۷)، لی (۲۰۱۳) و ون دورن (۲۰۱۴)، مورد تأیید قرار گرفته است. براساس نتایج، ۳۷/۹ درصد رواداری اجتماعی متأثر از اعتماد اجتماعی است. بیشترین تأثیر را بر زیرمؤلفه سیاسی، ۲۷/۴ درصد و کمترین تأثیر بر رواداری هویتی، ۱۴/۳ دارد. چلبی می‌گوید: اعتماد در دو سطح شخصی و عام صورت می‌گیرد. در روابط اجتماعی، اعتماد عام جدای از روابط قومی و قبیله‌ای شکل می‌گیرد. بنابراین، رواداری برون‌گروهی شکل خواهد گرفت.

هوش فرهنگی: براساس نتایج، هوش فرهنگی، ۴/۲ درصد رواداری اجتماعی را تشکیل می‌دهد. با توجه به نظریه همانندسازی کاهش اختلافات ساختاری و فرهنگی بین قومیت‌ها، یکپارچگی و انسجام درون جامعه و شناخت سایر فرهنگ‌ها یک امر لازم در جهت رواداری است. بنابر نتایج این پژوهش، توانایی افراد در جهت درک، تفسیر و اقدام به شناخت سایر فرهنگ‌ها ضعیف می‌باشد.

مصرف رسانه: در این پژوهش، میزان استفاده از رسانه‌ها تأثیر مثبتی بر رواداری اجتماعی ندارد؛ هرچه میزان استفاده از رسانه‌ها بیشتر شود، رواداری اجتماعی کاهش می‌یابد. این نتیجه، برخلاف دیدگاه‌های لازارسفلد، مرتن، ژان کازنو و لرنر می‌باشد. آنها معتقد بودند: وسایل ارتباط جمعی موجب همگن‌سازی و تقویت احساس تعلق اجتماعی و در نتیجه، رواداری اجتماعی خواهد شد. اما کلاپر معتقد است: وسایل ارتباط جمعی به صورت مستقیم، بر مخاطبان تأثیر نمی‌گذارند، بلکه آثار خود را از طریق عوامل واسطه‌ای بر جای می‌گذارد.

اگرچه وسایل ارتباط جمعی، به شناخت و آگاهی بیشتر منجر می‌شود و این آگاهی، زمینه‌ساز انسجام و همگنی اجتماع می‌شود. اما ارتباطات و آگاهی بیشتر موجب برجسته شدن تفاوت‌ها می‌شود و در نتیجه، کارکرد روادارانه آن

ممکن است کاهش پیدا کند. به نظر می‌رسد، این نتیجه درست باشد که رسانه‌ها به طور مستقیم یا غیرمستقیم و به شکلی اجتناب‌ناپذیر، در پذیرفتن باورها و ارزش‌های دیگران و افزایش تحمل و رواداری اجتماعی، نقش مؤثری دارند؛ زیرا پذیرش افکار، عقاید، باورها و ارزش‌های دیگران، زمانی اتفاق می‌افتد که رفتار ذهنی (روانی)، در قبال مسائل مختلف تغییر و دگرگونی یابد. به واقع، ارتباطات رسانه‌ای وقتی به حد مطلوب کارآمدی می‌رسند که به تغییر نگرش مخاطبان اکتفا نکنند، بلکه بتوانند رفتار آنان را در قبال مسائل ذهن و روان تغییر و یا اصلاح کنند. این سطح از ارتباطات در جامعه ما هنوز واقع نشده است.

قوم‌مداری: یکی از مهم‌ترین عوامل گرایش به قوم‌مداری، داشتن عقاید قالبی و پیش‌داوری است. براساس نتایج این پژوهش، هرچه گرایش به قوم و ویژگی‌های قومی بیشتر شود، رواداری اجتماعی کاهش خواهد یافت. براساس دیدگاه بنت، حرکت از قوم‌گرایی به قوم‌گرایی نسبی، رفتن به سوی رواداری اجتماعی است. همچنین، براساس دیدگاه هابرماس گفت‌وگو و ارتباط بر مبنای عقلانیت، بهترین جانشین برای عدم رواداری در بین اقوام می‌باشد. این نتیجه، با نتایج ادیبی‌سده و همکاران همسویی دارد.

نتایج پژوهش مؤید آن است که هرچه سن افراد بالاتر می‌رود، رواداری بیشتر می‌شود. براساس این تفاوت، در میزان رواداری می‌توان گفت: با بالا رفتن سن، روحیه محافظه کارانه بیشتر شده، به تبع آن رواداری افزایش می‌یابد. نتایج این فرضیه، همسو با نتایج تحقیق مؤمنی و همکاران (۱۳۹۵)، عسکری و شارع پور (۱۳۸۸)، ادیبی‌سده و همکاران (۱۳۹۱) می‌باشد. همچنین، سطح تحصیلات تأثیر معناداری بر رواداری اجتماعی داشته است؛ یعنی هرچه سطح تحصیلات افراد بالاتر رفته، رواداری اجتماعی آنها در زمینه‌های گوناگون نیز افزایش پیدا کرده است. اینگلهارت معتقد است: افزایش سطح تحصیلات و اهمیت روزافزون آن، رواداری با برون گروه را افزایش می‌دهد (وثوقی و اکبری، ۱۳۸۹). بنا بر تحقیقات گذشته، تحصیلات از عوامل تأثیرگذار بر رواداری اجتماعی بوده است (مؤمنی و همکاران ۱۳۹۵؛ مقتدایی، ۱۳۸۹؛ جهانگیری، ۱۳۹۰؛ ادیبی‌سده، ۱۳۹۱؛ دانین، ۲۰۰۱؛ کوته و اریکسون ۲۰۰۹). همچنین، میانگین رواداری اجتماعی در مردان و زنان، تفاوت معناداری ندارد؛ به این معنا که رواداری در زنان و مردان یکسان است. این نتیجه، برخلاف نتیجه تحقیق آقابخشی و همکاران (۱۳۹۰) می‌باشد. همچنین، این پژوهش مؤید این است که میزان رواداری اجتماعی با توجه به سطح درآمد، وضعیت شغلی و تأهل در بین پاسخ‌گویان یکسان می‌باشد. همچنین، نتایج گویای آن است که میزان رواداری اجتماعی، با توجه به گروه‌های قومی (فارس، لر، ترک و...) یکسان بوده است. این نتیجه، برخلاف نتایج پژوهش‌های ادیبی‌سده و همکاران (۱۳۹۱) و بهشتی و رستگار (۱۳۹۲) می‌باشد که معتقدند رواداری با جامعه‌پذیری قومی و قوم‌مداری، رابطه معناداری دارد.

به‌طور کلی، رواداری اجتماعی در جامعه مورد مطالعه، بیش از ۸۴ درصد قرار دارد و رواداری سیاسی، ۵۲/۲ درصد واریانس رواداری اجتماعی را تبیین می‌کند. با توجه به نتایج لازم است مقوله‌های دین‌داری و اعتماد

اجتماعی در درون جامعه، بیشتر مورد توجه قرار گیرد. همچنین، سه مقوله هوش فرهنگی، قوم‌مداری و مصرف رسانه‌ای که با توجه به نتایج هر سه در یک راستا قرار دارند؛ یعنی میزان شناخت نسبت به قومیت‌ها، که می‌تواند متأثر از برداشت‌های ناروا از شبکه‌های مجازی و گرایش به ویژگی‌های قومی باشد، رواداری اجتماعی بین قومیت‌ها را کاهش خواهد داد. مسئولان باید با برگزاری همایش‌های قومی و توجه به رسانه‌های محلی و محتویات آنها، ضمن بالا بردن شناخت قومیت‌ها نسبت به ارزش‌ها، باورها و فرهنگ‌های یکدیگر، به بالا رفتن میزان تحمل اجتماعی و رواداری اجتماعی در درون جامعه کمک کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- آقابخش، حبیب‌اله و همکاران، ۱۳۹۰، «شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر سطح تحمل اجتماعی در شهر سراب»، *پژوهش اجتماعی*، ش ۴، ص ۱۷-۳۴.
- ادیبی‌سده، مهدی و همکاران، ۱۳۹۱، «تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن بین اقوام ایرانی»، *رفاه اجتماعی*، ش ۵، ص ۳۵-۷.
- اکبری، حسن، ۱۳۹۶، «نقش قومیت در رفتار انتخاباتی اجتماعات چند قومی»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، ش ۶۶، ص ۷۱-۹۰.
- آگ، شورش، ۱۳۸۹، «بررسی رابطه برنامه‌های صدلوسیمبا با هم‌گرایی قومی: مطالعه موردی استان آذربایجان غربی»، در: *مجموعه مقالات برگزیده اولین همایش ملی قومیت، هم‌گرایی ملی و امنیت پایدار*، ارومیه، دبای کتاب واژه.
- بشیری، حسین، ۱۳۷۵، *دولت عقل*، تهران، علوم نوین.
- بهشتی، صمد و یاسر رستگار، ۱۳۹۲، «تبیین جامعه‌شناختی مدارای اجتماعی و ابعاد آن در بین اقوام ایرانی»، *مسائل اجتماعی ایران*، سال ۴، ش ۲، ص ۷-۳۵.
- پایه، علی، ۱۳۸۱، *گفتگو در جهان واقعی*، تهران، طرح نو.
- جنکینز، ریچارد، ۱۳۸۱، *هویت اجتماعی*، ترجمه توج یاراحمدی، تهران، شیرازه.
- جهانگلو، رامین، ۱۳۸۴، *موج چهارم*، چ چهارم، تهران، نشر نی.
- جهانگیری، جهانگیر و حسن افراسیابی، ۱۳۹۰، «مطالعه خانواده‌های شهر شیراز در زمینه عوامل و پیامدهای مدارا»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال بیست و دوم، ش ۳، ص ۱۵۳-۱۷۵.
- چلبی، مسعود، ۱۳۷۰، *جامعه‌شناسی نظم*، تهران، نشر نی.
- دورکیه، امیل، ۱۳۶۹، *درباره تقسیم کار اجتماعی*، ترجمه باقر پرهام، بابل، کتابسرای بابل.
- ، ۱۳۸۳، *صوربنیانی حیات دین*، ترجمه باقر پرهام، تهران، نشر مرکز.
- ژاندرن، سادا، ۱۳۷۸، *تساهل در تاریخ اندیشه غرب*، ترجمه عباس باقری، تهران، نشر نی.
- صابر، سیروس، ۱۳۸۴، *بررسی رابطه میزان و انواع دینداری با مدارای اجتماعی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- طباطبایی، سیدجواد، ۱۳۸۲، *تاریخ سیاسی اندیشه جدید در اروپا*، تهران، نگاه معاصر.
- عسکری، علی و محمود شارع‌پور، ۱۳۸۸، «گونه‌شناسی مدارا و سنجش آن در میان دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران و علامه طباطبائی»، *تحقیقات فرهنگی*، دوره دوم، ش ۸، ص ۱-۳۴.
- عسکری، علی و همکاران، ۱۳۸۸، «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با مدارا در بین دانشجویان دانشکده‌های علوم اجتماعی دانشگاه‌های تهران و علامه طباطبائی»، *جامعه‌شناسی ایران*، دوره دهم، ش ۱، ص ۹۸-۶۴.
- فکوهی، ناصر، ۱۳۸۵، «فرهنگ ملی، فرهنگ قومی - جماعتی و بازار اقتصاد صنعتی»، *جامعه‌شناسی ایران*، دوره هفتم، ش ۱، ص ۱۲۶-۱۴۸.
- قاسمی، وحید و همکاران، ۱۳۹۷، «تبیین جامعه‌شناختی رابطه اعتماد اجتماعی و مدارای اجتماعی مبتنی بر نظریه ساختاربندی گیدنز»، *توسعه اجتماعی* (توسعه انسانی سابق)، دوره دوازدهم، ش ۴، ص ۷-۳۲.
- کدیور، محسن، ۱۳۷۶، «تساهل و تسامح دینی، پویایی و بالندگی با التقاط و انحراف»، *کیهان فرهنگی*، ش ۱۳۵، ص ۴-۱۱.
- کلینی، محمدبن یعقوب، ۱۳۶۵، *الکافی*، چ چهارم، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- کندال، دیانا، ۱۳۹۲، *جامعه‌شناسی معاصر*، ترجمه فریده همتی، تهران، جامعه‌شناسان.
- مشیری، مهشید، ۱۳۷۱، *فرهنگ زبان فارسی*، تهران، سروش.

- مقتدایی، فاطمه، ۱۳۸۹، *بررسی و سنجش میزان مدارای اجتماعی و عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر آن*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، اهواز، دانشگاه شهید چمران.
- مقصودی، مجتبی، ۱۳۸۰، «قومیت‌ها و هویت فرهنگی ایران»، *نامه پژوهش*، ش ۲۲، ص ۳۲۲-۳۴۰.
- مؤمنی، مریم و همکاران، ۱۳۹۵، «بررسی جامعه‌شناختی رابطه الگوهای دینداری با انواع مدارای اجتماعی در بین دانشجویان دانشگاه شیراز»، *فرهنگ در دانشگاه اسلامی*، سال ششم، ش ۳، ص ۳۳۲-۳۴۰.
- وثوقی، منصور و حسن اکبری، ۱۳۸۹، «روندها و عوامل مؤثر بر تغییر ارزش‌ها، یک مطالعه تطبیقی»، *تحلیل نظم اجتماعی و نابرابری اجتماعی*، ش ۴، ص ۱-۲۷.
- ورنر، جی سورین و جیمز دلبیو تانکارد، ۱۳۸۱، *نظریه‌های ارتباطات*، ترجمه علیرضا دهقان، تهران، دانشگاه تهران.
- هابرماس، یورگن، ۱۳۷۹، «کنش ارتباطی بدیل خشونت»، ترجمه ابراهیم سلطانی، *کیان*، ش ۴۵، ص ۱۵۷-۱۵۹.
- Bennett, J. M. , & Bennett, M. J ,2004, "Developing intercultural sensitivity: An Integrative approach to global and domestic diversity", in D. Landis, J. M. Bennett, & M. J. Bennett (Eds.), *Handbook of intercultural training*, p 147-165, Thousand Oaks, CA: Sage.
- Côté, Rochelle R. & Erickson, Bonnie H, 2009, "Untangling the Roots of Tolerance How Forms of Social Capital Shape Attitudes Toward Ethnic Minorities and Immigrants", *Journal of American Behavioral Scientist*, n. 52, p 1664-1689.
- Côté, Rochelle R. Andersen, R. Erickson, Bonnie. H, 2015, "Social Capital and Ethnic Tolerance: the Opposing Effects of Diversity and Competition", in *The Handbook of Research Methods and Applications on Social Capital*, United Kingdom, Chapters 6, p 91-106.
- Dennis Y ,2007, "Tolerating on Faith: Locke, Williams, and the Origins of Political Toleration", *Doctoral Dissertation, Department of Political Science*, Duke University.
- Dineen, J, 2001, "The Impact of Political Participation on Political Tolerance in America", Doctoral Dissertations: <http://digitalcommons.uconn.edu/dissertations/AAI3004841>.
- Karpov, V ,2002, "Religiosity & Tolerance in the United states & Poland", *Journal for the scientific study of Religion*, n. 41, p 267-288.
- kellas J, Bade ,2004, *The Poitics Of Nationalism And Ethnicity* (2nd edition), NewYork, ST Martins Press.
- King, P ,1976, *toleration*, London, george allen&unwin .
- Kobayashi, T ,2010, "Social Bridging Social Capital InOnlinecommunities: Heterogeneity and Social Tolerance of Online Game Players in Japan", *Journal of Human Communication Research*, n. 36, p 546-556.
- Lee, F ,2013, "Tolerated One Way but Not the Other", *Levels and Determinants of Social and Political Tolerance in Hong Kong*, Published online on Springer.
- Phelps, E ,2004, *White Students Attitudes towards Asian American Students at the University of Washangton: a study of Social Tolerance and Cosmopolitanism*, Dissertation, New York University.
- Van Doorn, M., 2014, "The nature of tolerance and the social circumstances in which it emerges", *Current Sociology review*, v. 62 (6), p 905-927.
- Van Dyne, L. & Ang, S, 2008, *The Sub-Dimensions of the Four Factor Model of Cultural Intelligence Technical Report*, Cultural Intelligence Center
- Voget, paul, 2002, "Social Tolerance and Education, Review of Education", *Pedagogy and Cultural Studies*, n. 9 (1), p 41-52.